

Mariusz Makowski
doradca podatkowy

Wstęp

Zatrudnianie obcokrajowców w Polsce staje się coraz bardziej popularne. Należy jednak pamiętać, że zatrudnienie osoby z innego państwa, szczególnie spoza Unii Europejskiej, jest dużo bardziej skomplikowane i czasochłonne niż zatrudnienie Polaka. Co do zasady zatrudnienie cudzoziemca wymaga uzyskania zezwolenia na pracę.

Wybuch wojny na Ukrainie spowodował napływ uchodźców do Polski. W związku z tym konieczne stało się przyjęcie przepisów ułatwiających legalizację pobytu i podejmowanie pracy przez obywateli Ukrainy. Zasady zalegalizowania pobytu Ukraińców, którzy przybyli na terytorium RP z powodu działań wojennych, reguluje ustawa z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

Obecnie nadal obowiązuje w Polsce stan zagrożenia epidemicznego w związku z epidemią COVID-19. Do upływu 30 dnia następującego po dniu odwołania tego stanu przedłużeniu ulega ważność już wydanych zezwoleń na pracę, zezwoleń na pracę sezonową oraz oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi. Jednakże bez względu na to, czy stan zagrożenia epidemicznego będzie trwał nadal, przepisy te zostaną uchylone 24 sierpnia 2023 r.

Dla pracodawców problematyczne są również kwestie podatkowe – płatnicy nie mają pewności, czy należy od dochodu cudzoziemca pobierać zaliczkę czy podatek ryczałtowy, czy może w ogóle żadnego podatku, z jakich ulg mogą korzystać cudzoziemcy.

1. Przyjazd i pobyt cudzoziemców w Polsce

1.1. Legalizacja pobytu i pracy uchodźców z Ukrainy

W związku z wojną w Ukrainie, od 24 lutego 2022 r. do naszego kraju przybywa wielu obywateli tego kraju. Potrzebują oni nie tylko pomocy humanitarnej, ale też pracy. Z drugiej też strony wielu polskich pracodawców chce Ukraincom taką pracę zaoferować.

Z tego powodu 12 marca 2022 r. weszła w życie, z mocą obowiązującą od 24 lutego 2022 r., ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, która reguluje kwestie prawne związane z przyjazdem, bytem i podejmowaniem pracy przez uchodźców z Ukrainy (tzw. specustawa).

1.1.1. Legalny pobyt uchodźców z Ukrainy w Polsce

Uchodźcy z Ukrainy, którzy legalnie przybyli do Polski po 24 lutego 2022 r. i planują tu zostać (nie traktują Polski jako kraju tranzytowego), mają zapewnioną legalność pobytu na terenie RP na czas 18 miesięcy (do 24 sierpnia 2023 r.). Wyjazd z Polski na okres powyżej 30 dni pozbawia obywatela Ukrainy prawa pobytu w Polsce na podstawie specustawy (wyjątkiem jest wyjazd z Polski w związku z delegowaniem przez polskiego pracodawcę).

Uproszczona legalizacja pobytu nie dotyczy m.in. osób posiadających zezwolenia na pobyt stały, rezydenta, pobyt czasowy, status uchodźcy czy ochronę uzupełniającą.

Do 24 sierpnia 2023 r. mają prawo pobytu również obywatele Ukrainy, którzy w dniu 24 lutego 2022 r. legalnie przebywali w Polsce na podstawie dokumentu pobytowego.

Obywatele Ukrainy uciekający przed wojną mogą ubiegać się także o nr PESEL zapewniający dostęp do szeregu usług publicznych, a także o profil zaufany (uzyskiwany razem z nr. PESEL).

Jeśli wjazd obywatela Ukrainy na terytorium Polski nie został zarejestrowany przez komendanta placówki Straży Granicznej podczas kontroli granicznej, rejestracja pobytu jest możliwa na wniosek uchodźcy.

1.1.2. Legalna praca dla uchodźców z Ukrainy

Uchodźcy z Ukrainy legalnie przebywający w Polsce mają prawo do wykonywania pracy na terytorium RP, jeżeli pracodawca powiadomi w terminie 14 dni od dnia podjęcia pracy przez obywatela Ukrainy powiatowy urząd pracy właściwy ze względu na siedzibę lub miejsce zamieszkania podmiotu o powierzeniu wykonywania pracy temu

obywatelowi, a praca jest powierzana w wymiarze czasu pracy nie niższym niż wskazany w powiadomieniu lub liczbie godzin nie mniejszej niż wskazana w powiadomieniu oraz za wynagrodzeniem nie niższym niż ustalone według stawki określonej w powiadomieniu, proporcjonalnie zwiększonym w przypadku podwyższenia wymiaru czasu pracy lub liczby godzin pracy.

1.1.3. Wsparcie socjalne dla obywateli Ukrainy

Specustawa zapewnia uchodźcom z Ukrainy świadczenia: rodzinne, 500+, dobry start oraz rodzinny kapitał opiekuńczy), a także dofinansowanie opłaty rodzica za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna.

Uchodźcy z Ukrainy legalnie przebywający w Polsce mają dostęp do publicznego systemu ochrony zdrowia na tych samych zasadach, co obywatele Polski (poza leczeniem lub rehabilitacją uzdrawiskową).

Dzieci i uczniowie przebywający w Polsce na podstawie specustawy mają zapewnione bezpłatne wykształcenie, dzięki organizowanym w tym celu zajęciom dydaktycznym, wychowawczym i opiekuńczym (podlegającym organizacyjnie szkołom i przedszkolom); podobnie ukraińscy studenci mogą bezpłatnie kontynuować naukę na polskich uczelniach.

1.1.4. Zmiany ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy

28 stycznia 2023 r. weszła w życie jedna z licznych nowelizacji ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 185). Nowelizacja ustawy wprowadziła do art. 4 regulującego nadawanie numeru PESEL obywatelowi Ukrainy, którego pobyt na terytorium Polski jest legalny, jednoznaczny termin na złożenie wniosku w tej sprawie. Wniosek ten będzie należało złożyć w terminie 30 dni od dnia przybycia na terytorium Polski.

Ustawa zawiera również regulację przejściową (art. 22), zgodnie z którą jeżeli obywatel Ukrainy do dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej nie złożył wniosku o nadanie numeru PESEL, miał na to jeszcze 30 dni.

Jedną ze zmian jest również uchylenie art. 38 specustawy, przewidującego możliwość składania, po upływie 9 miesięcy od wjazdu, wniosków o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy. Ustawa zawiera również przepis przejściowy, na podstawie którego wojewoda pozostawia bez rozpoznania wnioski złożone na podstawie uchylanego przepisu art. 38 ustawy w okresie od 24 listopada 2022 r. do dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej.

Omawiana ustawa nowelizująca od 1 kwietnia 2023 r. wprowadza natomiast do art. 42 specustawy regulację umożliwiającą obywatelom Ukrainy, których pobyt na terytorium Polski uznaje się za legalny i status pobytowy dokumentuje posiadany numer PESEL (ze statusem „UKR”), ubieganie się o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, które związane jest z podstawowymi formami aktywności ekonomicznej, czyli:

- zezwolenia na pobyt czasowy i pracę,
- zezwolenia na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji,
- zezwolenia na pobyt czasowy w celu prowadzenia działalności gospodarczej.

Wnioski o udzielenie takich zezwoleń na pobyt można składać w urzędach wojewódzkich właściwych ze względu na miejsce pobytu obywatela Ukrainy od 1 kwietnia 2023 r.

W poprzednim stanie prawnym art. 42 specustawy zawierał rozbieżności, jeżeli chodzi o okres, na jaki przedłużeniu ulegają określone uprawnienia (okresy pobytu, okresy realizacji obowiązku opuszczenia terytorium Polski, ważność dokumentów), kończące się najwcześniej z dniem 24 lutego 2022 r. Przedłużenie okresów pobytu, okresów ważności wiz krajowych oraz zezwoleń na pobyt czasowy obowiązywało do 31 grudnia 2022 r.

Natomiast termin opuszczenia przez obywatela Ukrainy terytorium Polski (o którym mowa w art. 299 ust. 6 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach) ulegał przedłużeniu o 18 miesięcy, podobnie określony w decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu termin dobrowolnego powrotu, termin ważności kart pobytu, polskich dokumentów tożsamości cudzoziemca oraz dokumentów „zgoda na pobyt tolerowany” i okres pobytu na podstawie tytułów wymienionych w art. 42 ust. 11 specustawy (np. wize Schengen). Nowelizacja ustawy wprowadziła ujednoczenie wspomnianych terminów. Okres przedłużonych uprawnień kończyć się będzie 24 sierpnia 2023 r.

Należy przy tym zaznaczyć, że przedłużenie wskazanych okresów ważności obowiązku je z mocą wsteczną od 1 stycznia 2023 r.

Nowelizacja specustawy wprowadza wyłączenie obywateli Ukrainy, którzy korzystają z ochrony czasowej przyznanej z powodu działań wojennych prowadzonych na terytorium Ukrainy (ochrony tymczasowej) na terytorium innego niż Polska państwa członkowskiego Unii Europejskiej, od uprawnienia pobytowego (art. 2 ust. 1 specustawy w zw. z art. 2 ust. 3 pkt 3 specustawy). Na skutek skorzystania z ochrony czasowej (ochrony tymczasowej) w innym niż Polska państwie członkowskim Unii Europejskiej obywatele Ukrainy utracą także uprawnienie pobytowe, o którym mowa w art. 2 ust. 1 specustawy (nowy art. 11 ust. 4).

1.2. Wjazd i pobyt w Polsce obywateli Unii Europejskiej

Jedną z zasad, na których opiera się Unia Europejska, jest zasada przepływu osób wewnątrz Wspólnoty. Oznacza to, że osoba mieszkająca w jednym z państw Unii Europejskiej może swobodnie przemieszczać się po terytorium Wspólnoty i przebywać na terytorium innego państwa do 3 miesięcy. Dłuższy pobyt musi być uzasadniony np. faktem wykonywania pracy. Zasadę tę wprowadza do polskich przepisów ustawa o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin wraz z aktami wykonawczymi.

Zgodnie z jej przepisami, obywatele Unii mogą przebywać w Polsce przez okres do 3 miesięcy bez konieczności spełniania jakichkolwiek warunków pobytu (do 6 mie-